

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАНЯТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ

Шинкарук Оксана,

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури 1, м. Київ, 03150, Україна;
orcid.org/0000-0002-1164-9054;
email: shi-oksana@ukr.net

Чижевська Надія,

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури 1, м. Київ, 03150, Україна;
orcid.org/0000-0003-0821-9296;
email: nadiya.chyzhevska@gmail.com

Анотація

Вступ. Інтелектуальні види спорту, в тому числі шашки, розглядають в сучасному суспільстві як інструмент розвитку дитини. Діти у віці 4–6 років активно вивчають навколишній світ та розвивають свої розумові здібності.

Мета – дослідити вікові особливості розвитку когнітивних здібностей дітей дошкільного віку для обґрунтування доцільності занять дітей 4–6 років інтелектуальними видами спорту.

Методи та організація досліджень. У процесі виконання досліджень були використані такі методи: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури, даних мережі Інтернет; опитування; педагогічне спостереження та тестування дітей 4–6 років; метод експертних оцінок; методи математичної статистики.

Результати. Представлено результати комплексного аналізу розвитку дітей дошкільного віку, зокрема когнітивного, соціально-емоційного, мовленнєвого та фізичного аспектів вікового періоду 4–6 років. Виявлено, що інтелектуальні види спорту, зокрема шашки, мають значний вплив на розвиток когнітивних здібностей, сприяють покращенню уваги, пам'яті, мислення, а також мовленнєвих та фізичних навичок. Експертна оцінка з використанням коефіцієнта конкордації $W = 0,66$ підтвердила середній ступінь узгодженості між думками експертів стосовно значущості розглянутих параметрів розвитку для занять інтелектуальними видами спорту. Доведено значущість соціально-емоційного розвитку, навички взаємодії, емоційну регуляцію та самоконтроль. Комплексний підхід до розвитку дітей в цьому віковому періоді сприяє їх гармонійному зростанню та підготовці до подальшого навчання та соціалізації, підкреслено роль інтелектуальних видів спорту як засобу розвитку основних життєвих навичок.

Висновки. Заняття шашками значно впливають на розвиток когнітивних та соціальних навичок у дітей дошкільного віку, стимулюють комунікацію, співпрацю та взаєморозуміння, що є ключовими для їхнього успішного навчання та соціалізації.

Ключові слова. Когнітивні здібності, інтелектуальні види спорту, діти дошкільного віку, увага, пам'ять, мислення, мовлення, фізичний розвиток, шашки.

CHARACTERISTICS OF PRESCHOOL CHILDREN'S ABILITIES DEVELOPMENT AS A PREREQUISITE FOR ENGAGING IN INTELLECTUAL SPORTS.

Oksana Shynkaruk, Nadiia Chyzhevska.

Abstract. Introduction. Intellectual sports, including checkers, are considered in modern society as a tool for child development. Children aged 4–6 actively explore the surrounding world and develop their cognitive abilities.

The goal is to investigate the age-specific characteristics of cognitive development in preschool-aged children to justify the appropriateness of engaging children aged 4–6 in intellectual sports.

Methods and organization of research. The research utilized methods such as analysis of scientific-methodological and specialized literature, Internet data; surveys; pedagogical observation and testing of children aged 4–6; expert evaluation methods; mathematical statistics methods.

Results. The study presents the results of a comprehensive analysis of the development of preschool-aged children, including cognitive, socio-emotional, speech, and physical aspects of the age period of 4-6 years. It was found that intellectual sports, in particular checkers, significantly influence the development of cognitive abilities, improve attention, memory, thinking, as well as speech and physical skills. Expert evaluation using the concordance coefficient $W = 0.66$ confirmed a medium degree of agreement among experts regarding the significance of the considered development parameters for engaging in intellectual sports. The importance of socio-emotional development, interaction skills, emotional regulation, and self-control was proven. A comprehensive approach to the development of children in this age period promotes their harmonious growth and preparation for further education and socialization, highlighting the role of intellectual sports as a means of developing essential life skills.

Conclusions. Engaging in checkers significantly affects the development of cognitive and social skills in preschool-aged children, stimulating communication, cooperation, and understanding, which are key for their successful education and socialization.

Keywords: Cognitive abilities, intellectual sports, preschool children, attention, memory, thinking, speech, physical development, checkers.

Постановка проблеми. Інтелектуальні види спорту, в тому числі шашки, розглядають в сучасному суспільстві як інструмент розвитку дитини (Чижевська, & Шинкарук, 2022). Діти у віці 4-6 років активно вивчають навколишній світ та розвивають свої розумові здібності (Чижевська, & Шинкарук, 2020, Lubans, et. all., 2010).

Розвиток когнітивних здібностей у цьому віковому діапазоні пов'язаний з розвитком уваги, мислення, пам'яті, мовлення, творчості, які є важливими в контексті навчання гри в шашки у дітей 4–6 років. Діти 4–6 років продовжують розвивати здатність зосереджуватися на певних завданнях або предметах. Вони стають більш уважними і можуть тримати увагу на певний час (Токарева, & Шамне, 2013, Чижевська, & Шинкарук, 2020).

В цей період активно розвиваються різні типи пам'яті, в тому числі короткочасна та довготривала (Пангелова, & Рижик, 2022; Logan, et. all., 2012). Діти краще починають запам'ятовувати і відтворювати інформацію, що допомагає їм у навчанні та розв'язуванні завдань. У цьому віці діти суттєво покращується розвиток мислення, здатність до аналізу та розв'язання проблем. Вони починають розуміти причинно-наслідкові зв'язки, класифікувати предмети та розв'язувати прості логічні завдання. Розвиток мовлення сприяє когнітивному розвитку у дітей. Вони починають формулювати більш складні речення, використовувати нові слова та виявляти здатність до абстрактного мислення (Лісіна, 1986, Мухіна, 2000). Діти у віці 4–6 років проявляють творчість у своїй грі та діяльності. Вони можуть використовувати уяву та фантазію, щоб створювати нові ідеї та розв'язувати проблеми (Крайг, 2000).

Мета – дослідити вікові особливості розвитку когнітивних здібностей дітей дошкільного віку для обґрунтування доцільності занять дітей 4–6 років інтелектуальними видами спорту.

Методи та організація досліджень. У процесі виконання досліджень були використані такі методи: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури, даних мережі Інтернет; опитування; педагогічне спостереження та тестування дітей 4–6 років; метод експертних оцінок; методи математичної статистики. Метод педагогічного спостереження використовувався для вивчення проблем проведення занять з шашок для дітей дошкільного віку, розподілу навантажень та складу програми занять. Педагогічне спостереження проводилось протягом 2019–2022 років за дітьми 4–6 років, що займаються у гуртках з шашок в дошкільних навчальних закладах міста Біла Церква. В процесі досліджень здійснювалось тестування дітей в три етапи, було залучено 36 дітей: 17 з них склали основну (ОГ), решта – контрольну групу (КГ), з ДЗО № 18 та ДЗО № 28. Педагогічне тестування здійснювалось за допомогою стандартних психологічних тестів, розрахованих на використання для дітей віком 4–6 років з поступовим ускладненням тестового матеріалу.

Метод експертних оцінок використовувався для вирішення завдань: визначення значущості складових розвитку дітей 4–6 років для занять інтелектуальними видами спорту та їх значущості. Експертами для реалізації даного методу виступали 14 тренерів та висококваліфікованих спортсменів.

Статистичний аналіз здійснено за допомогою програми «STATISTICA 10.0». У ході аналізу, враховуючи, що первинні дані були отримані в порядковій шкалі, середні визначалися за допомогою медіани (Me) та меж процентилів у 25 і 75 %.

Результати досліджень. Розвиток дітей дошкільного віку характеризується значними психологічними та фізіологічними змінами. Результати теоретичного аналізу, представлені в 1 розділі, дозволяють представити основні аспекти розвитку дітей у віці 4-6 років, що включають когнітивний розвиток, соціально-емоційний розвиток, мовленнєвий розвиток та фізичний розвиток та здійснити аналіз відповідно до значущості інтелектуального розвитку дошкільнят (рис. 1).

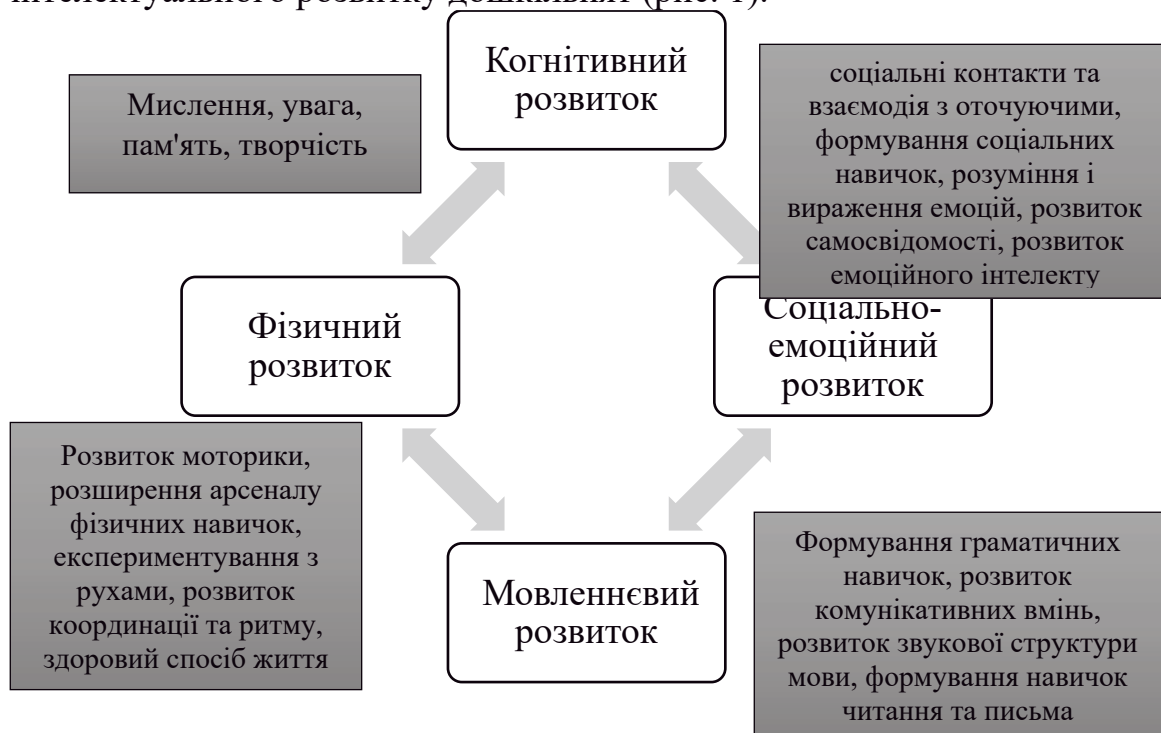

Рис. 1. Складові розвитку дитини 4–6 років

У віці 4–6 років діти починають розвивати свої когнітивні здібності, такі як мислення, увага, пам'ять. Вони здатні до символічного мислення та починають розуміти абстрактні поняття. Діти активно досліджують світ через гру, спостереження та експериментування.

Діти дошкільного віку починають встановлювати соціальні контакти та взаємодіяти з оточуючими. Вони розвивають соціальні навички, навчаються спілкуватися, сприймати емоції та виражати свої власні почуття. Також важливим аспектом є розвиток самоконтролю та емоційної регуляції.

У віці 4–6 років діти активно розвивають мовленнєві навички. Вони набувають нових слів, розширюють свій словниковий запас та навчаються складати прості речення. Діти починають розуміти символічні представлення мови, такі як казки та загадки.

Особливе місце в цьому віці посідає фізичний розвиток. Діти активно розвивають свої фізичні навички, вони здатні до більшої координації рухів, розвивають моторику та збільшують обсяг рухової активності.

Групою експертів в кількості 14 осіб (тренери, спортсмени високої кваліфікації, гросмейстери) було визначено значущість складових розвитку дитини 4–6 років для подальших занять інтелектуальними видами спорту (табл. 1).

Таблиця 1

Значущість складових розвитку дитини 4–6 років для подальших занять інтелектуальними видами спорту (n = 14)

№ з/п	Характеристика	Σ	Вага λ	Місце в рейтингу
1	Когнітивний розвиток	38	0,3619	1
2	Фізичний розвиток	16	0,1524	3
3	Соціально-емоційний розвиток	15	0,1429	4
4	Мовленнєвий розвиток	36	0,3429	2
		105	1	

Коефіцієнт конкордації W 0,66 свідчить про наявність середнього ступеня узгодженості думок експертів. Розрахунковий χ^2 ($N=4$, $df=3$) = 27,92, критичний 7,81473 на рівні значущості $\alpha = 0,05$, тобто коефіцієнт конкордації Кендалла $W=0,66$ – величина не випадкова, а тому отримані результати можуть використовуватися в подальших дослідженнях. Методом зважених сум визначено навантаження розглянутих параметрів. Матрицю опитування перетворено на матрицю перетворених рангів за формулою:

$$S_{ij} = x_{\max} - x_{ij}, (1)$$

де: $x_{\max} = 4$.

Когнітивний розвиток дітей дошкільного віку охоплює багато аспектів, включаючи психічні процеси (увагу, пам'ять, мислення) та творчість. Діти дошкільного віку поступово розвивають свою увагу та здатність зосереджуватися на певних завданнях або об'єктах. Наприклад, вони можуть зосередитися довше на виконанні пазлів або розглядати деталі на малюнку.

Розвиток властивостей уваги в цьому віці допомагає дітям краще сприймати інформацію та виконувати завдання. Наприклад, концентрація уваги. Діти поступово розвивають здатність зосереджуватися на одній задачі або об'єкті протягом тривалого часу. Наприклад, вони можуть займатися пазлами, будувати споруди або слухати історії без відволікання. Розвиток концентрації уваги сприяє покращенню навчальних досягнень та успішному виконанню завдань (рис.2).

Розподілення уваги. Діти навчаються розподіляти свою увагу між кількома різними завданнями або об'єктами. Наприклад, вони можуть грати одночасно з кількома іграшками або переключатися між різними видами діяльності. Це розвиває їх здатність до багатозадачності та організації своїх дій.

Зосередженість (селективна увага). Діти навчаються зосереджувати увагу на конкретній інформації або подразнику, ігноруючи зайві відволікання. Наприклад, вони можуть впізнавати та називати певні кольори або форми у групі об'єктів. Це сприяє розвитку їх здатності до фокусування на важливій інформації та фільтрації непотрібних деталей (рис. 2).

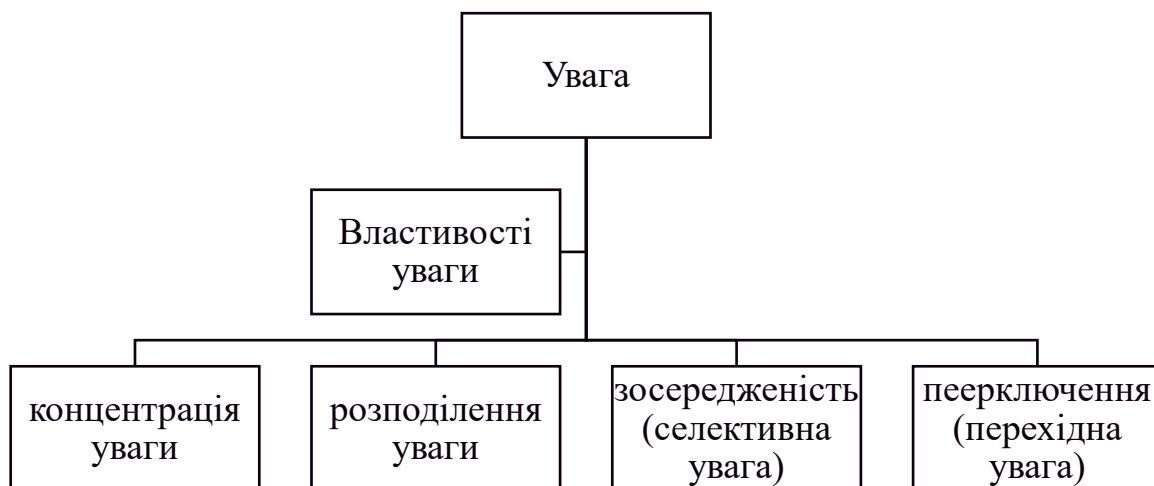

Рис. 2. Властивості уваги у дітей дошкільного віку

Переключення (перехідна увага). Діти дошкільного віку також навчаються переключати свою увагу з одного завдання на інше. Наприклад, вони можуть виконувати одне завдання, а потім швидко переключатися на інше без втрати пильності.

Розвиток перехідної уваги сприяє покращенню ефективності виконання завдань та адаптації до змін у середовищі. Наприклад, дитина може легко переключатися з одного виду діяльності на інший, такий як перехід від гри до навчання або від одного предмета до іншого.

Це важливо для успішного функціонування у школі та повсякденному житті, де потрібно швидко адаптуватися до нових ситуацій і вимог. Здатність до перехідної уваги також сприяє розвитку гнучкості мислення та творчого мислення, оскільки дитина може швидко змінювати свій підхід та генерувати нові ідеї.

Пам'ять. Діти дошкільного віку поступово розвивають здатність запам'ятовувати та відтворювати інформацію. Наприклад, вони можуть запам'ятовувати прості вірші, назви кольорів або послідовність дій у іграх. Розвиток пам'яті в різний спосіб допомагає дітям засвоювати нові знання та використовувати їх у різних ситуаціях (рис. 3). Ігри для розвитку пам'яті є відмінним способом розвивати пам'ять у дітей.

Це може бути класична гра з картками, де дитина повинна знайти парні картки, або інші варіації цієї гри, які сприяють зміцненню пам'яті та концентрації.

Можна пропонувати різні завдання, які вимагають повторення і відтворення інформації. Наприклад, дитина може повторювати вірші, пісні або історії, відтворювати послідовність подій або виконувати дії за пам'яттю.

Рис. 3. Вправи, спрямовані на розвиток пам'яті у дітей 4–6 років

Шляхом використання вправ, спрямованих на запам'ятовування та відтворення образів, кольорів, форм та інших деталей, розвивають образну пам'ять. Дитину можна просити описати об'єкти, які вона бачила або малювала, а також стимулювати її спостережливість і увагу до деталей.

Вправи на концентрацію. Можна запропонувати дитині до виконання завдання, які вимагають тривалої уваги та концентрації. Наприклад, складання пазлів, розв'язування логічних задачок або виконання послідовних дій.

Розширення розуміння. Необхідно допомогти дитині засвоювати нові поняття та інформацію, а також пов'язувати їх з вже відомими знаннями, заохочувати її задавати питання, обговорювати та розповідати про отримані враження. Ці вправи і активності сприяють розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку.

Мислення. У дітей дошкільного віку розвивається символічне та просторове мислення. Вони починають розуміти, що об'єкти можуть мати інші властивості та функції, ніж просто зовнішній вигляд. Наприклад, дитина може уявити, що пустий ящик може стати автомобілем або будівлею у грі. Також, діти в цьому віці розвивають просторову орієнтацію та здатність до просторового мислення.

Розвиток мислення у дітей дошкільного віку проявляється у зростанні їхньої здатності до аналізу, синтезу, узагальнення і вирішення проблем. Основні риси розвитку мислення у цьому віковому періоді включають такі, що подано на рис. 4.

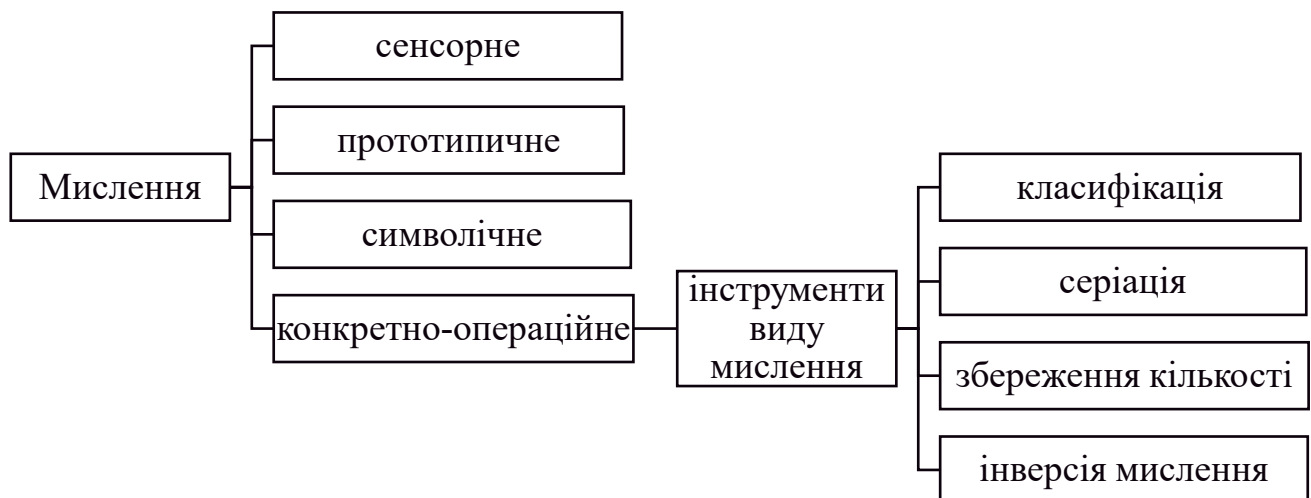

Рис. 4. Види мислення у дітей 4–6 років та інструментарій

Сенсорне мислення. Діти дошкільного віку використовують свої органи чуття для отримання інформації про світ навколо себе. Вони навчаються розрізняти форми, кольори, розміри, текстури і сприймати просторові відношення.

Прототипічне мислення. Діти формують уявлення про типові характеристики об'єктів і явищ, створюючи прототипи. Наприклад, вони можуть розпізнавати, що всі птахи мають крила і пір'я, хоча можуть відрізнятися за розміром, формою або кольором.

Символічне мислення. Діти починають використовувати символи, такі як мова, малюнки або предмети, щоб передавати свої думки та ідеї. Вони можуть утворювати слова, складати прості речення, розповідати історії та грати у рольові ігри.

Конкретно-операційне мислення. Діти поступово розвивають здатність до операційного мислення, що означає, що вони можуть виконувати операції над об'єктами.

Конкретно-операційне мислення у дітей дошкільного віку включає наступні інструменти.

Класифікація. Діти можуть класифікувати об'єкти за певними ознаками або характеристиками. Вони можуть розподіляти предмети за розміром, кольором, формою та іншими категоріями. Наприклад, вони можуть розуміти, що всі собаки належать до категорії "тварини".

Серіація. Діти можуть упорядковувати об'єкти за розміром, кількістю або іншими критеріями. Вони розуміють, що існує послідовність або лінійка, яку можна використовувати для упорядкування предметів. Наприклад, вони можуть розмістити об'єкти в порядку зростання або спадання розмірів.

Збереження кількості. Діти дошкільного віку поступово розуміють, що кількість об'єктів не змінюється, незалежно від їхнього розташування або

зовнішнього вигляду. Вони можуть розуміти, що якщо пачка печива розрізана навпіл, кількість печива залишається незмінною.

Інверсія мислення. Діти дошкільного віку можуть розуміти, що деякі дії можуть бути розглянуті в зворотному порядку. Наприклад, вони можуть розуміти, що якщо $2+3=5$, то $5-3=2$.

Ці розвинуті когнітивні здібності допомагають дітям розуміти світ навколо себе, вирішувати проблеми, аналізувати інформацію і розвивати своє мислення.

Наступним важливим компонентом когнітивних здібностей є творчість. Діти дошкільного віку виявляють здатність до творчого мислення та уяви. Вони можуть вигадувати історії. Творчість в розвитку дітей дошкільного віку виявляється у їх здатності вигадувати історії, створювати нові ігри та експериментувати з матеріалами. Способи розвитку творчості у цьому віці включають розвиток фантазії, експериментування з матеріалами, сприяння розвитку рішучості, стимулювання дослідницького мислення, забезпечення різноманітності досвіду, вираження через мистецтво, стимулювання уяви (рис. 5).

Рис. 5. Способи розвитку творчості у дітей 4–6 років

Фантазія. Діти дошкільного віку мають багату фантазію та живу уяву. Вони можуть створювати власні історії та героїв, зображувати об'єкти за допомогою малюнків або конструювати різноманітні будівлі у грі. Це розвиває їх творчість та відкритість до нових ідей.

Експериментування з матеріалами. Діти можуть брати участь у різноманітних творчих проектах, де вони можуть експериментувати з різними матеріалами, такими як фарби, глина, папір, тканини тощо. Це дозволяє їм

розвивати свою фантазію, творчість і вміння виражати свої ідеї через різні художні форми.

Сприяння розвитку рішучості. Діти потребують підтримки і похвали за свої творчі спроби. Розкриття їх потенціалу та відчуття впевненості у своїх здібностях допомагають розвивати рішучість і впевненість у собі.

Стимулювання дослідницького мислення. Заохочення дітей спостерігати, задавати запитання і шукати відповіді, здійснювати прості дослідження і експерименти, де вони можуть виявляти свою творчість, уяву та креативність, дозволяють розвивати мислення.

Забезпечення різноманітності досвіду. Шляхом надання дітям різних можливостей для творчого вираження, такі як музика, танці, театр, література, допомагає розширювати їх кругозір та надихає на нові ідеї.

Вираження через мистецтво. Діти дошкільного віку виявляють інтерес до різних видів мистецтва, таких як малювання, музика, танці тощо. Вони можуть виражати свої емоції та ідеї через мистецькі виразні засоби. Розвиток цієї творчої сфери сприяє розкриттю їх потенціалу та самовираженню.

Стимулювання уяви. Для розвитку творчості важливо стимулювати уяву дітей. До деяких прикладів тем, які можуть розширювати уяву та творчість дітей дошкільного віку можна віднести такі як читання, малювання, ігри, конструювання, музику та танці. Читання казок або розповідь дитячих оповідань може стимулювати уяву дітей та надихати їх на вигадкування своїх власних історій. Вони можуть розширювати діалоги персонажів, змінювати сюжет або створювати нових героїв. Надання дітям можливості малювати та творити своїми руками сприяє розвитку їх творчих навичок.

Рольові ігри дозволяють дітям уявити себе в різних ситуаціях і перевтілитися у різних персонажів. Це стимулює їх творчість, уяву та розвиток соціальних навичок. Забезпечення доступу до різноманітних будівельних матеріалів, таких як дерев'яні блоки, лего, пазли, сприяє розвитку творчого мислення та уяви. Діти можуть створювати свої будівлі, об'єкти, машини та експериментувати зі складанням та розбиранням. Включення музики та танців у життя дитини допомагає розвивати їх творчість і самовираження.

Соціально-емоційний розвиток включає формування соціальних навичок, розуміння та вираження емоцій, розвиток самосвідомості й емоційного інтелекту. До способів соціально-емоційного розвитку у дітей дошкільного віку включають розвиток емоційної свідомості, сприйняття та розуміння емоцій у інших, взаємодія з однолітками, розвиток самоконтролю, формування соціальних ролей (рис. 6).

Розвиток емоційної свідомості пов'язано з тим, що діти поступово стають більш усвідомленими щодо своїх емоцій і емоцій оточуючих, вони починають визнавати і називати свої емоції, такі як радість, гнів, сум, страх і т. д. Також діти поступово розвивають здатність розрізняти і розуміти емоції в інших людей. Вони навчаються спостерігати фізичні ознаки емоцій, такі як вираз обличчя, тон голосу і жести, і розпізнавати їх.

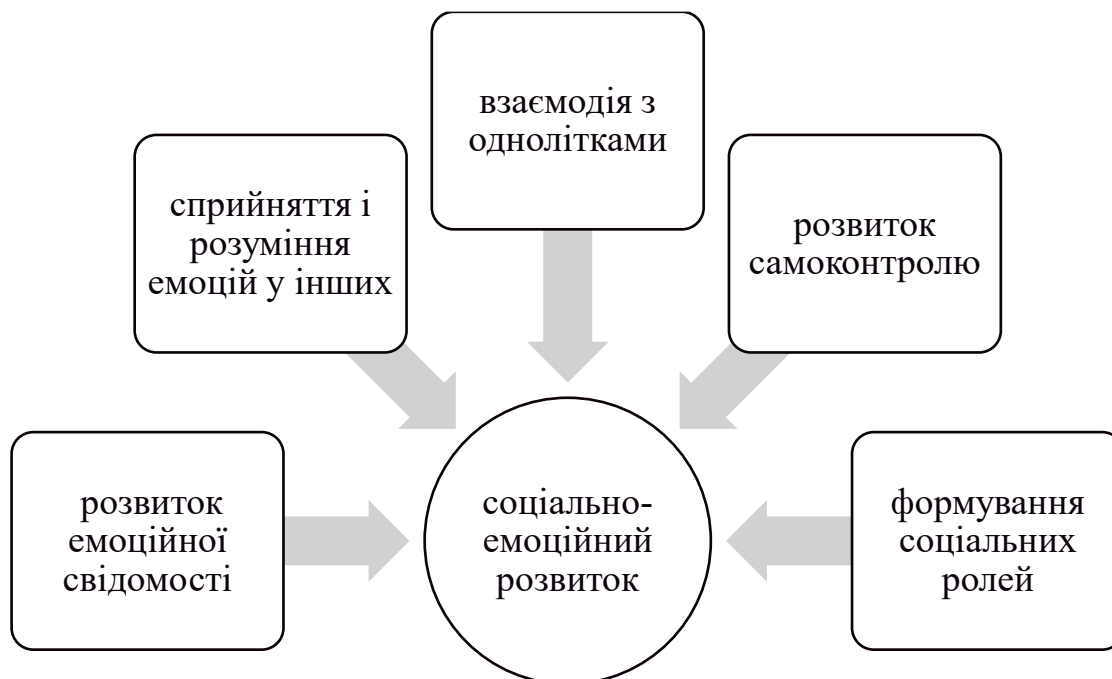

Рис. 6. Способи соціально-емоційного розвитку дітей 4–6 років

Діти в цьому віці починають активно взаємодіяти з іншими дітьми. Вони навчаються спілкуватися, ділитися, взаємодіяти у групі та розвивати навички співробітництва. Однак, вони також можуть демонструвати конфліктну поведінку і потребу у виробленні навичок соціального регулювання.

У 4–6 років діти набувають здатності до самоконтролю та вираження своїх потреб і бажань в адекватний спосіб. Вони поступово навчаються стримувати свої емоції, вирішувати конфлікти та дотримуватися правил і норм поведінки.

Діти поступово освоюють соціальні ролі та норми поведінки, які визначають, як вони мають взаємодіяти з іншими людьми. Вони навчаються, як бути другом, братом або сестрою, учнем, членом сім'ї тощо. Це включає усвідомлення правил спілкування, взаємодопомоги та співробітництва, а також виконання очікуваних соціальних ролей у різних ситуаціях. Діти навчаються дотримуватися загальних правил, розуміють значення ввічливості, співчуття та толерантності. Вони також починають розуміти, що їхні дії можуть впливати на інших людей і повинні бути відповідальними за свої вчинки.

Мовленнєвий розвиток у дітей дошкільного віку є важливим аспектом їх соціально-емоційного розвитку. Протягом цього періоду відбувається значний прогрес у розвитку мовлення, яке стає засобом спілкування та вираження думок і почуттів.

Особливості мовленнєвого розвитку включають:

- розширення словникового запасу, діти поступово засвоюють нові слова та починають використовувати більш складні терміни та вирази;
- формування граматичних навичок, діти поступово вивчають граматичні правила, такі як правильне вживання речень, відмінювання слів за числами і родами, використання часових форм тощо;

– розвиток комунікативних вмінь, діти навчаються виражати свої думки, ідеї та почуття за допомогою мови. вони навчаються слухати та розуміти інших, використовувати мовлення для спілкування, вираження своїх потреб і бажань;

– розвиток звукової структури мови. діти поступово набувають навичок вимови звуків та складів, формують вміння розрізняти звуки та слухати мовлення;

– формування навичок читання та письма. діти розвивають навички розпізнавання літер, складання простих слів та фраз, а також сприйняття писемного тексту.

Мовленнєвий розвиток є ключовим етапом у підготовці дитини до навчання у школі і впливає на її здатність спілкуватися, виражати свої думки, розв'язувати проблеми та розуміти світ навколо.

Фізичний розвиток є важливим аспектом розвитку дітей дошкільного віку, оскільки на цьому етапі формуються основні фізичні навички та здібності. Особливості фізичного розвитку у дітей дошкільного віку включають розвиток моторики, розширення фізичних навичок, експериментування з рухами, розвиток координації та ритму рухів, формування здорового способу життя.

Діти дошкільного віку поступово розвивають свою моторику, включаючи грубу і дрібну моторику, вміння користуватися різними предметами та інструментами. Діти здобувають нові навички, такі як катання на велосипеді, ковзанах, стрибки, лазіння, кидки, ловлення м'яча тощо. Вони також розвивають баланс, координацію рухів, силу і витривалість, експериментують з різними рухами і позами тіла. Вони досліджують можливості свого тіла, виконують різноманітні рухові завдання та вправи, що сприяють їх фізичному розвитку.

Діти набувають навичок координації рухів, зокрема руху рук та ніг, що дозволяє їм виконувати складніші рухові завдання. Вони також розвивають вміння сприймати і розуміти ритм, наприклад, під час танців та музичних ігор. Фізичний розвиток сприяє формуванню здорового способу життя у дітей. Вони навчаються правильно харчуватися, займатися руховою активністю.

Таким чином, для дітей 4–6 років характерний активний процес розвитку когнітивних здібностей, соціально-емоційної, мовленнєвої, фізичної складової. Саме в цей період заняття інтелектуальними видами спорту, зокрема шашками, сприятиме розвитку дитини.

Дискусія. Фахівцями (Wang, et. all., 2016) проведено аналіз найрізноманітніших ігрових способів, що є найбільш сприятливими для розвитку логічного мислення, когнітивних функцій. Вони підкреслюють, що саме інтелектуальні ігри, де потрібні дії у виконанні складних розумових операцій, що супроводжується емоційним задоволенням від самого процесу обмірковування ігрових завдань.

Дослідження J. Christiaen, & D.C. Verholfstadt (1978), J.M. Liptrap (1998), W. Bart, & M. Atherton (2004), L.E. Berk, & A. Winsler (2015), свідчать про освітні переваги навчання інтелектуальним видам спорту, як наприклад шахи, у школах. На думку F. Gobet and G. Campitelli (2006) навчання шахів у закладах освіти може бути корисним для новачків, але менш важливо для гравців середнього та

просунутого рівня, для яких першочергове значення мають кількість практики та придбання знань. F. Gobet та ін. (2004) стверджують, що такі висновки узгоджуються з точкою зору A.D. de Groot (1977) про те, що освітні переваги навчання інтелектуальним видам спорту сприяють покращенню уваги, концентрації та інтересу до навчання.

Науковцями проведено низку досліджень, де доводять вплив інтелектуальних ігор на розвиток дошкільнят: шахи впливають на розвиток концентрації, логічного мислення та вміння приймати рішення у дітей, які починають грати в ранньому віці (Levitt, & Friedgood, 2011). M. Janssen, & N. Verhelst (2014) аналізують вплив гри в шашки на когнітивний розвиток дітей, де вказується, що гра в шашки допомагає в розвитку пам'яті, уваги та спритності рухів, особливо у дітей дошкільного віку.

Досліджено вплив гри в шахи на розвиток соціальних навичок у дітей, і доводить не лише когнітивний, але й соціальний аспект гри в шахи. Автори аналізують, як гра в шахи може вчити дітей співпраці, взаємодії та стратегічного спілкування (Hoff, 2006; Hirsch-Pasek, et.all., 2009).

Дослідниками встановлено ефективні методи використання шахів для розвитку креативного мислення та уяви у дітей дошкільного віку (Logan, et.all., 2012), взаємозв'язок між грою в шашки та покращенням успішності в навчанні у дітей дошкільного віку, характеризується позитивним впливом гри в шашки на математичні та мовленнєві навички (Kremer, & Hollink, 2007).

Це свідчить про різноманітний погляд на вплив гри в шашки та шахи на розвиток дітей дошкільного віку, включаючи когнітивний, соціальний та академічний аспекти.

Висновки. Дослідження впливу занять шашками на когнітивний розвиток дітей дошкільного віку є актуальними через їхню потенційну користь для формування інтелектуальних та соціальних навичок у дітей в дошкільному віці. Ранні роки життя є значущим періодом для формування когнітивних навичок. Розвиток когнітивних здібностей засобами гри в шашки у дітей дошкільного віку розглядають як один із сучасних підходів розвитку особистості, що ґрунтується на фундаментальних дослідженнях з вікової психології та педагогіки. Аналіз даних літератури та мережі Інтернет свідчить про ефективність використання інтелектуальних ігор у дітей 4-6 років, що сприяють розвитку комунікації, співпраці та взаєморозумінню, сприяють розвитку навичок, які необхідні для успішного навчання та життя. Введення інтелектуальних видів спорту, зокрема шашок, в програму дошкільних навчальних закладів з метою розвитку когнітивних здібностей дитини, вивчення відповідного впливу занять на розвиток дитини та водночас формування ефективних критеріїв пошуку перспективних дітей для занять шашками визначено як сучасну наукову проблему.

Перспектива подальших досліджень буде спрямована на встановлення взаємозалежності між інтелектуальними іграми дітей та рівня засвоєння ними предметів шкільної програми.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Крайг, Г. (2000). *Психологія розвитку*. [Пер. з англ. Н. Мальгін та ін]. 992.
2. Лісіна, М.І. (1986). *Проблеми онтогенезу спілкування*: монографія.. 144.
3. Мухіна, В.С. (2000). *Вікова психологія: феноменологія розвитку, дитинство, юність*: підручник для студ. пед. інститутів. Просвітництво.
4. Пангелова, Н., & Рижик, Р. (2022). Вікові особливості фізичного та психоемоційного стану молодших підлітків. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Науково-практичний журнал. 3. 113-121. DOI: 10.32540/2071-1476-2022-3-113.
5. Токарева, Н.М., & Шамне, А.В. (2013) *Основи вікової психології* : навчально-методичний посібник . Кривий Ріг.
6. Чижевська, Н.В., & Шинкарук, О.А. (2020). Особливості інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку та їх придатність до занять інтелектуальними видами спорту. *Молодь та олімпійський рух* : зб. тез доп. XIII Міжнар. конф. молодих вчених, 16 трав. Київ. Київ : НУФВСУ, 227-228.
7. Чижевська, Н., & Шинкарук, О. (2022). Обґрунтування доцільності занять шашками дітей дошкільного віку. *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії* : матеріали V Всеукр. електрон. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 31 трав. Київ. НУФВСУ. 44-45.
8. Чижевська, Н., & Шинкарук, О. (2021). Характеристика підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту та в шашках. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2. 44–49. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2021.2.44-49>
9. Bart, W., & Atherton, M. (2004). “The neuroscientific basis of chess playing: applications to the development of talent and education,” in Paper Presented at the “Learning to Know the Brain Conference” (Amsterdam). 831-834
10. Berk, L.E., & Winsler, A. (2015). Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education. *Routledge*.
11. Christiaen, J., & Verholfstadt, D.C. (1978). Chess and cognitive development. *Nederlandse Tydschrift voor de Psychologie en haar Grensegebieten*. 36. 561–582.
12. de Groot, A. D. (1977). Memorandum: Chess instruction in the school? A few arguments and counterarguments: in Chess in the Classroom. An answer to NIE, ed H. Lyman, (Saugus, MA: The Massachusetts Chess Association and the American Chess Foundation). 1–10.
13. Gobet, F., & Campitelli, G. (2006). Education and chess: a critical review: in Chess and Education: Selected Essays from the Koltanowski Conference, ed T. Redma. Dallas, TX: Chess Program at the University of Texas at Dallas. 124–143.
14. Gobet, F., De Voogt, A.J., & Retschitzki J. (2004). Moves in mind. *The Psychology of Board Games*. 155-186.
15. Hirsch-Pasek, K., Golinkoff, R.M., Berk, L.E., & Singer, D.G. (2009). A Mandate for Playful Learning in Preschool: Presenting the Evidence. Oxford University Press. 45-91.

16. Hoff, E. (2006). How social contexts support and shape language development. *Developmental Review*. 26(1). 55-88.
17. Janssen, M., & Verhelst, N. (2014). Computer-based chess assessment for educational applications. *Computers in Human Behavior*. 30. 318-328.
18. Kremer, A., & Hollink, V. (2007). The Cognitive Basis of Human Reasoning in Games. *In Advances in Computer Games*. Springer, Berlin, Heidelberg. 95-106.
19. Levitt, G., & Friedgood, D. (2011). *Winning Chess Tactics*. Everyman Chess. 347.
20. Liptrap, J.M. (1998). Chess and standard test scores. *Chess Life*. 41–43.
21. Logan, S.W., Robinson, L.E., Wilson, A.E., & Lucas, W.A. (2012). Getting the fundamentals of movement: a meta-analysis of the effectiveness of motor skill interventions in children. *Child: care, health and development*. 38(3). 305-315.
22. Lubans, D.R., Morgan, P.J., Cliff, D.P., Barnett, L. M., & Okely, A. D. (2010). Fundamental movement skills in children and adolescents: review of associated health benefits. *Sports Medicine*. 40(12). 1019-1035.
23. Wang, P., Liu, H. H., Zhu, X. T., Meng, T., Li, H. J., Zuo, X. N., & Chen, H. (2016). Action video game training for healthy adults: A meta-analytic study. *Frontiers in Psychology*. Vol. 7. 907.

REFERENCES

1. Kraig, G. (2000). Psychology of development. [Trans. from English N. Malgin and others].
2. Lisina, M.I. (1986). Problems of the ontogenesis of communication: monograph.
3. Mukhina, V.S. (2000). Age psychology: phenomenology of development, childhood, youth: textbook for students. ped. institutes Enlightenment.
4. Pangelova, N., & Rzyk, R. (2022). Age characteristics of the physical and psychoemotional state of younger teenagers. *Sports Bulletin of the Dnieper Region. Scientific and practical magazine*. 3. 113-121. DOI: 10.32540/2071-1476-2022-3-113.
5. Tokareva, N.M., Shamne, A.V. (2013) Basics of age psychology: a teaching and methodical guide. Kryvyi Rih.
6. Chizhevskaya, N.V., & Shinkaruk, O.A. (2020). Peculiarities of intellectual development of preschool children and their suitability for intellectual sports. *Youth and the Olympic movement: coll. theses add. XIII International conf. of young scientists*, May 16. Kyiv. Kyiv: NUFVSU, 227-228.
7. Chizhevskaya, N., & Shinkaruk, O. (2022). Justification of the expediency of checkers classes for preschool children. *Innovative and information technologies in physical culture, sports, physical therapy and occupational therapy: materials V Vseukr. electron. science and practice conf. from international participation*, May 31 Kyiv. NUFVSU. 44-45.
8. Chizhevskaya, N., & Shinkaruk, O. (2021). Characteristics of beginners' training in intellectual sports and checkers. *Theory and methods of physical education and sports*. 2. 44–49. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2021.2.44-49>

9. Bart, W., & Atherton, M. (2004). "The neuroscientific basis of chess playing: applications to the development of talent and education," in Paper Presented at the "Learning to Know the Brain Conference" (Amsterdam). 831-834
10. Berk, L.E., & Winsler, A. (2015). Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education. *Routledge*.
11. Christiaen, J., & Verholfstadt, D.C. (1978). Chess and cognitive development. *Nederlandse Tydschrift voor de Psychologie en haar Grensgebieden*. 36. 561–582.
12. de Groot, A. D. (1977). Memorandum: Chess instruction in the school? A few arguments and counterarguments: in Chess in the Classroom. An answer to NIE, ed H. Lyman, (Saugus, MA: The Massachusetts Chess Association and the American Chess Foundation). 1–10.
13. Gobet, F., & Campitelli, G. (2006). Education and chess: a critical review: in Chess and Education: Selected Essays from the Koltanowski Conference, ed T. Redma. Dallas, TX: Chess Program at the University of Texas at Dallas. 124–143.
14. Gobet, F., De Voogt, A.J., & Retschitzki J. (2004). Moves in mind. *The Psychology of Board Games*. 155-186.
15. Hirsch-Pasek, K., Golinkoff, R.M., Berk, L.E., & Singer, D.G. (2009). A Mandate for Playful Learning in Preschool: Presenting the Evidence. Oxford University Press. 45-91.
16. Hoff, E. (2006). How social contexts support and shape language development. *Developmental Review*. 26(1). 55-88.
17. Janssen, M., & Verhelst, N. (2014). Computer-based chess assessment for educational applications. *Computers in Human Behavior*. 30. 318-328.
18. Kremer, A., & Hollink, V. (2007). The Cognitive Basis of Human Reasoning in Games. *In Advances in Computer Games*. Springer, Berlin, Heidelberg. 95-106.
19. Levitt, G., Friedgood, D. (2011). *Winning Chess Tactics*. Everyman Chess. 347.
20. Liptrap, J.M. (1998). Chess and standard test scores. *Chess Life*. 41–43.
21. Logan, S.W., Robinson, L.E., Wilson, A.E., & Lucas, W.A. (2012). Getting the fundamentals of movement: a meta-analysis of the effectiveness of motor skill interventions in children. *Child: care, health and development*. 38(3). 305-315.
22. Lubans, D.R., Morgan, P.J., Cliff, D.P., Barnett, L. M., & Okely, A. D. (2010). Fundamental movement skills in children and adolescents: review of associated health benefits. *Sports Medicine*. 40(12). 1019-1035.
23. Wang, P., Liu, H. H., Zhu, X. T., Meng, T., Li, H. J., Zuo, X. N., & Chen, H. (2016). Action video game training for healthy adults: A meta-analytic study. *Frontiers in Psychology*. Vol. 7. 907.

Статтю надіслано до редколегії 10.02.2024 р.
Статтю рекомендовано до друку 06.03.2024 р.